

زندگی نامه و بررسی اشعار برگزیده سیمین بهبهانی

دکتر جهانگیر اقبال،
رئیس گروه زبان و ادبیات فارسی
دانشگاه کشمیر حضرت بل، سری نگر.

چکیده:

دکتر سیمین بهبهانی، نویسنده و شاعر معاصر ایرانی، با آثاری که از زبان شاعری زنده و پویا بهره‌مند است، به عنوان یکی از فرهنگ‌سازان هنری معاصر ایران محسوب می‌شود. شعر او، با الهام از زندگی و احساسات انسانی، تجربیات شخصی و اجتماعی را به شکلی زیبا و عمیق به تصویر می‌کشد. سبک شعری بهبهانی، اغلب با زبانی ساده و در عین حال غنی، احساسات را با دقت و زیبایی به تجسم می‌کشد. از طریق تناوب تصاویر طبیعت و احساسات فردی، شاعر توانسته است ارتباط عمیقی با خواننده برقرار کند. غزل‌هایش شهرت خاصی دارند، به این معنا که سیمین توانسته است انقلابی در عرصه غزل معاصر به وجود بیاورد و این نوع شعر را به درجه و پایه‌ای برساند که با غزل‌های کلاسیک متفاوت است. سیمین بهبهانی همچنین شاعری اجتماعی است که در کنار سروده‌های عاشقانه‌اش به مسائل روز جامعه خود نیز توجه خاصی داشته است. در ادامه این مطلب مروری کوتاه بر زندگی، شعر و آثار سیمین بهبهانی خواهیم داشت، با این امید که بتوانیم سهم اندکی در آشنایی و معرفی مشاهیر و بزرگان فرهنگ و ادب ایران و جنبه‌های مختلف ازن کشورشنا شویم.

زندگی شاعر

سیمین خانم خلیلی که همه ایشان را با نام خانوادگی بهبهانی می‌شناسند، روز بیست و هشتم تیر ماه سال ۱۳۰۶ و در گرمای تابستان تهران به دنیا آمد. پدرش عباس خلیلی، شاعر، نویسنده و مدیر مسئول روزنامه اقدام بود. ایشان

علاوه بر نویسندگی به فارسی و عربی هم شعر می‌سرود و بخش زیادی از اشعار شاهنامه فردوسی را به زبان عربی ترجمه کرده بود. مادرش فخرعظما خانم، دختر مرتضی قلی ارغون معروف به مکرم السلطان بود که به زبان عربی و فرانسه تسلط داشت و یکی از زنان شاعر موفق در زمانه خود به شمار می‌رفت. ایشان سردیبروزنامه آینده ایران و یکی از اعضای کانون بانوان حزب دموکرات بود و همچنین در مدرسه زبان فرانسه را به دانش آموزان تدریس می‌کرد.

سیمین در چنین خانواده فرهیخته و اهل ادبی چشم به دنیا گشود. او دوران دبستان را در مدرسه «ناموس» و دبیرستان را در مدرسه «حسنات» تهران به پایان رساند. او در سال ۱۳۲۴ برای تحصیل وارد آموزشگاه مامایی شد که دو سال بعد به خاطر اختلاف با ریاست آموزشگاه از آنجا اخراج شد. سیمین در سال ۱۳۳۷ در دانشکده حقوق پذیرفته شد و به تحصیل در این رشته پرداخت؛ سپس در سال ۱۳۳۰ به استخدام آموزش و پرورش درآمد و حدود سی سال به تدریس مشغول بود. سیمین در سال ۱۳۴۸ وارد شورای شعر و موسیقی شد و در کنار بزرگانی همچون هوشنگ ابتهاج، نادر نادریپور، فریدون مشیری و بیژن جلالی شروع به فعالیت کرد.

سیمین در سال ۱۳۲۵ با حسن بهبانی ازدواج کرد و بعد از این ازدواج نام خانوادگی همسر را به عنوان فامیلی خود برگزید. حاصل این ازدواج دو پسر به نام حسین و علی و یک دختر به نام امید است. سیمین در سال ۱۳۴۹ از همسرش جدا شد و چندی بعد با منوچهر کوشیار که هم‌کلاسی دوران دانشگاهش بود، ازدواج کرد. سیمین بهبانی سرانجام در بیست و هشتم مرداد ماه سال ۱۳۹۳ در سن ۸۷ سالگی به دنبال ایست قلبی و تنفسی درگذشت و پیکرش را در بهشت زهرا و مقبره خانوادگی‌شان در کنار مزار پدر به خاک سپردند.

زندگی حرفه ای:

او سال‌ها در آموزش و پرورش با سمت دبیری کار کرد. سیمین بهبانی سی سال (از سال ۱۳۳۰ تا سال ۱۳۶۰) تنها به تدریس اشتغال داشت و شغلی مرتبط با رشته حقوق را قبول نکرد.

در سال ۱۳۴۲ خورشیدی او از اعضای اصلی انجمن ادبی ایران درآمد و جزو معدود زنان عضو این انجمن قرار گرفت.

در ۱۳۴۸ به عضویت شورای شعر و موسیقی درآمد. سیمین بهبهانی، هوشنگ ابتهاج، نادر نادریور، یدالله رؤیایی، بیژن جلالی و فریدون مشیری این شورا را اداره می‌کردند. سیمین بهبهانی پیش از انقلاب ۱۳۵۷ مدتی عضو شورای موسیقی رادیو و تلویزیون ملی ایران بود. او برای رادیو ترانه هم شعر می‌سرود. او در سال ۱۳۵۷ عضویت در کانون نویسندگان ایران را پذیرفت.

خوانندگان بسیاری چون محمدرضا شجریان، لیلا فروهر، الیه فرامرزی، اصلانی، اکبر گلایگانی، داریوش، ایرج، عارف، سپیده، کورس، سرهنگ‌زاده، رامش، عبیده، سیما بننا، پوران، دلکش، مرضیه و... سروده‌های وی را خوانده‌اند.

در ۱۳۷۸ سازمان جهانی حقوق بشر در برلین مدال کارل فون اوسی یتسکی را به سیمین بهبهانی اهدا کرد. در همین سال سازمان دیده‌بان حقوق بشر نیز جایزه لیلیان هیلمن / داشیل هامت را به وی اعطا کرد. در سال ۱۳۸۶ نخستین دوره جایزه بی‌تا برگزار و جایزه به سیمین بهبهانی اهدا شد.

در ۷ شهریور ۱۳۹۲ جایزه بانوش بانونیوش (Janus Pannonius) از سوی انجمن قلم محارستان، در شهر پچ کشور مجارستان با حضور سیمین به وی اهدا شد. این جایزه شامل تندیس و پنجاه هزار پوند بود. در این مراسم، فرزانه میلانی مترجم آثار سیمین به زبان انگلیسی نیز حضور یافت.

سیمین شعر معروف «دوباره می‌سازمت وطن» را در سال ۱۳۵۹ سرود. این ترانه توسط داریوش اقبالی خواننده ایرانی اجرا شد و همچنین شعر امشب اگریاری کتی با صدای لیلا فروهر در سال ۱۳۹۱ اجرا شد.

باراک اوباما رئیس‌جمهور ایالات متحده آمریکا در پیامی تلویزیونی به ایرانیان به مناسبت فرارسیدن نوروز ۱۳۹۰، ترجمه‌ای انگلیسی از غزل دوباره می‌سازمت وطن سیمین بهبهانی را خواند.

قدمعلی سرامی از دوستان سیمین بهبهانی شعر وی را اینگونه توصیف کرده است: «سیمین همان طور که نتوانست از شعر اجتماعی و غزل یکی را برگزیند و ناگزیر غزل خود را به اجتماع پیوند زد، نتوانست از میان نو و کهن نیز یکی را برگزیند؛ بنابراین کوشید تا این دو را نیز در هم بیامیزد و این آمیزش در غزل‌های او با ظرافت صورت گرفته است، منتهی در غزل‌های این دو مجموعه پسین، سیمین قالب را از قدما وام گرفت و محتوا و اندیشه‌ها و مضامین را از روزگار خویش. او به جای این که قالب این خشت را در آتش بیفکند و خشت نو از قالب دیگر بزند، قالب کهنه را نگه داشت؛ اما خشت نوزد، به همین دلیل غزل‌های او به غزل‌های شاعران نوپردازی همچون نادر نادرپور، فریدون توللی و سایه نزدیک‌تر است تا به غزل‌های کهنه سرایان این سال و زمانه.»

فعالیت های اجتماعی:

سیمین بهبهانی در سال ۱۳۶۷ و در بحبوحه اعدام دسته جمعی زندانیان عقیدتی سیاسی ایران در تابستان ۱۳۶۷ شعری را با عنوان "ای مادران" سرود. سیمین بهبهانی در تجمع اعتراضی جنش زنان ایران در پارک دانشجو مورد حمله مأموران نیروی انتظامی قرار گرفت. وی از مأموری که او را مورد ضرب و شتم قرار داده بود، به قوه قضائیه شکایت کرد اما در نهایت به گفته نسرین ستوده، وکیل سیمین بهبهانی «پرونده بسته شد»

«نه مرده‌ای، نه می‌میری

همیشه زنده می‌مائی، حیات جاودان داری

ندای خلق ایرانی.»

سیمین بهبهانی در وصف ندا آقا سلطان سیمین بهبهانی در تاریخ ۱۰ شهریور ۱۳۸۷، در اعتراض به «لایحه حمایت از خانواده» به همراه جمعی از فعالان حقوق زنان در مجلس شورای اسلامی حضور یافت و خطاب به نماینده‌ای گفت: «آقا جان من به شما رأی ندادم، چون اصلاً مجلس شما را قبول ندارم، اما آمده‌ام این جا به شما بگویم که به مردمی که به تان رأی داده‌اند، خیانت نکنید و اجازه ندهید مجلس لایحه‌ای را تصویب کند که به ضد زنان ایران است.»

بهیانی، در روز ۱۷ اسفند ۱۳۸۸، هنگامی که قرار بود برای انجام معالجات پزشکی و سخنرانی در روز جهانی زنان به یاریش برود، با ممانعت مأموران امنیتی روبرو شد. مأموران با توقیف گذرنامه اش در فرودگاه، به او اعلام کردند که «ممنوع الخروج است». مترجم انگلیسی بهیانی، فرزانه میلانی، از یازداشت و یازجویی چند ساعته از او در سن ۸۲ سالگی و در حالی که تقریباً نابینا شده بود، ابراز شگفتی کرد.

سیمین شعرگفتن را به تشویق مادرش از دوران نوجوانی آغاز کرد و در ابتدا به سرودن غزل و چهارپاره‌های کلاسیک پرداخت. او از دوران دبیرستان با پروین اعتصامی رفت و آمد خانوادگی داشت و همین دیدارها سبب شد تا به صورت جدی‌تری به شعر و شاعری توجه کند. سیمین نخستین شعر خود را در سن ۱۴ سالگی در مجله «نوبهار» منتشر کرد. اولین مجموعه شعر سیمین به نام «سه تار شکسته» در سال ۱۳۲۹ منتشر شد و بعد از آن نیز دو کتاب شعر دیگر به نام‌های «جای پا» و «چلچراغ» را منتشر کرد. سیمین علاوه بر سرودن غزل در سرودن ترانه نیز دستی داشت و تصنیف‌های بسیاری برای رادیو سرود. خوانندگان مشهوری همچون همایون شجریان غزلیات و ترانه‌های او را خوانده‌اند.

می‌توان گفت سیمین بهیانی بیشتر با غزل‌هایش شناخته شده است، غزل‌هایی که در اوزانی بسیار متفاوت و کمتر شنیده شده با عنصر خیال سروده شده‌اند و همین موضوع یکی از دلایل برجسته بودن غزلیات اوست. او توانست با درآمیختن قالب سنتی غزل با مفاهیم و مضامین امروزی طرحی نو در افکند و غزل معاصر را به اوج قله‌های شعر برساند. سیمین همچنین شاعری اجتماعی بود، تا جایی که می‌توان بازتاب بسیاری از مسائل اجتماعی را در اشعار این شاعر مشاهده کرد.

مضامینی همچون عشق به وطن، جنگ، فقر و حقوق برابر برای زنان از مضامین پررنگ در میان اشعار اجتماعی اوست. او توانست در هفتم شهریور سال ۱۳۹۲ جایزه یانوش را از انجمن قلم مجارستان دریافت کند. سیمین

همچنین در کتابی با عنوان «با مادرم همراه» زندگی‌نامه و خاطرات خود را از دوران کودکی تا زمان فوت مادرش نگاشته است. بیان صادقانه و سرشار از کشش سیمین در این کتاب خواننده را با وقایع زندگی او همراه می‌کند که خواندنش خالی از لطف نیست.

آثار سیمین بهبانی

سه تار شکسته (۱۳۳۰)، جای پا (۱۳۳۵)، چلچراغ (۱۳۳۶)، مرمر (۱۳۴۱)، رستاخیز (۱۳۵۲)، خطی ز سرعت و از آتش (۱۳۶۰)، دشت ارژن (۱۳۶۲)، گزیده اشعار (۱۳۶۷)، درباره هنر و ادبیات (۱۳۶۸)، آن مرد، مرد همراهم (۱۳۶۹)، کاغذین جامه (۱۳۷۱)، کولی و نامه و عشق (۱۳۷۳)، شاعران امروز فرانسه (۱۳۷۳)، با قلب خود چه خریدم؟ (۱۳۷۵)، یک دریچه آزادی (۱۳۷۴)، با مادرم همراه، زندگی‌نامه (۱۳۹۰)، شعر زمان ما (۱۳۹۱)، مجموعه اشعار سیمین بهبانی (۱۳۹۱).

جوایز افتخارات:

- ۱۹۹۸ - جایزه «هلمن-همت گرانت» دیده‌بان حقوق بشر
- ۱۹۹۹ - «مدال کارل فون اوسیتسکی»
- ۲۰۰۶ - جایزه آزادی بیان اتحادیه نویسندگان نروژ
- ۲۰۰۹ - شاعر برنده جایزه mtvU
- ۲۰۱۳ - «جایزه شعر یانوس پانونیوس» از انجمن قلم مجارستان - شعر و

شاعری

در انتهای این مطلب یکی از غزل‌های زیبا و عاشقانه سیمین بهبانی، بانوی غزل ایران تقدیم به شما کاربران گرامی خواهد شد:

ای خوش آن روز که با یار سروکارم بود	بی سخن با نگهش فرصت گفتارم بود
آن که من بسته زنجیری مویش بودم	وہ چه خوش بود که اونیز گرفتارم بود
گرچه در خانه من بود زهرگونه چراغ	یاد او شمع شب افروز شب تارم بود
صبح دم نور چو در پنجره‌ها می خندید	در برم خنده به لب بوسه طلب یارم بود
وقت تابیدن خورشید در آینه آب	روی اونیز در آینه پندارم بود

حیف و صد حیف که امروزه هیچم بفروخت آن سیه چشم که یک روز خریدارم بود
 گرچه یارم شده امروز دلازارم، لیک گرچه یاد می‌آرم از آن روز که دلدارم بود

این شعر از مشهورترین غزل‌های سیمین بهبهانی است. بهبهانی این شعر را
 اسفند سال ۱۳۶۰ سرود و به بانوی قصه فارسی، سیمین دانشور پیشکش کرد.
 این غزل در دفتر «دشت ارژن» سیمین بهبهانی به چاپ رسیده است. در سال
 ۱۳۸۲ دربوش اقبالی ابیاتی از این شعر را به آواز خواند که اثری بسیار موفق شد.

دوباره می‌سازمت وطن

دوباره می‌سازمت، وطن!	اگرچه با خشت جان خویش
ستون به سقف تو می‌زنم	اگرچه با استخوان خویش
دوباره می‌بویم از تو گل	به میل نسل جوان تو
دوباره می‌شویم از تو خون	به سیل اشک روان خویش
دوباره یک روز روشننا	سیاهی از خانه می‌رود
به شعر خود رنگ می‌زنم	ز آبی ی آسمان خویش
اگرچه صدساله مرده‌ام	به گور خود خواهم ایستاد
که بردم قلب اهرمن	ز نعره آن چنان خویش
کسی که «عظم رمیم» را	دوباره انشا کند به لطف
چو کوه، می‌بخشدم شکوه	به عرصه امتحان خویش
اگرچه پیرم، ولی هنوز	مجال تعلیم اگر بود
جوانی آغاز می‌کنم	کنار نوباوگان خویش
حدیث «حُبُّ الْوَطَنِ» ز شوق	بدان روش ساز می‌کنم
که جان شود هر کلام دل	چو برگشایم دهان خویش
هنوز در سینه آتشی	به جاست کز تاب شعله اش
گمان ندارم به کاهشی	ز گرمی ی دودمان خویش
دوباره می‌بخشی ام توان	اگرچه شعرم به خون نشست
دوباره می‌سازمت به جان	اگرچه بیش از توان خویش

یک متهفتاد صدم از شعر این خانه منم	یک متهفتاد صدم افراشت قامت سخنم
جان دل آرای غزل جسم شکیبایی زخم	یک متهفتاد صدم پاکیزگی ساده دلی
هیچا که سنگم نرنی آینه ام می شکنم	زشت است اگر سیرت من خود را در آن می نگری
بر خاک بشینم اگر فرش ظریفم چمنم	از جای برخیزم اگر پرسایه ام ببیدینم
یک قلب و صد شور هوس شعراست در پیرهمنم	یک مغز و صد بیم عصص فکراست در چار قدم
در خشکساران شما سرورم، بلوطم، چمنم	بر ریشه ام تیشه مزین! حیف است افتادن من
پاداش دشنام شما آهی به نفرین نزنم	ای جملگی دشمن من! جز حق چه گفتم به سخن؟
دست از شما گریبکشم مهراز شما برنکنم	انگار من زادماتان کژتاب بدخوی و رمان
من جز مدارا چه کنم یا پاره جان تنم	انگار من زادماتان ماری که نیشم بزند
یک متهفتاد صدم: گورم به خاک وطنم	هفتاد سال این گل جا ماندم که از کف نرود

مراجع و مأخذ: (کتاب‌ها)

- (۱) یاحقی، دکتر محمد جعفر، جویبار لحظه های ادبیات معاصر، نظم و نثر، انتشارات تهران، ایران.
- (۲) بهبانی، سیمین. (1372). ترانه های کوچک غربت. تهران: نشر کارنامه.
- (۳) بهبانی، سیمین. (1376). برگ های دفتر خاطرات. تهران: نشر کارنامه.
- (۴) بهبانی، سیمین. (1379). با قلب خود چه خریدم؟. لس آنجلس: شرکت کتاب.
- (۵) بهبانی، سیمین. (1382). در آغوش غزل. تهران: نشر کارنامه.
- (۶) بهبانی، سیمین. (1387). بهار را باور کن. تهران: نشر کارنامه.
- (۷) بهبانی، سیمین. (1391). کتاب عشق. تهران: نشر کارنامه.

مقالات

- (۱) «سیمین بهبانی: شاعری که قلم خود را فروخت». (1393). واشینگتن پست.
- (۲) «نیمای غزل به مبهمانی خاک رفت». (1393). تذکره اندرونی، شماره 20.

وب سایت‌ها

- (۱) «سیمین بهبانی». (2023). ویکی پدیا، دانشنامه آزاد.
- (۲) «مروری بر زندگی و شعر سیمین بهبانی». (2023). فرارو.
- (۳) بررسی اشعار برگزیده سیمین بهبانی